

esse jubeant, non eris tu exul? Non appellatur inimicus, qui cum telo fuerit ante senatum? tua sica deprehensa est. qui hominem occiderit? tu plurimos occidisti. qui incendium fecerit? ades Nympharum manna tua deflagrarunt: qui templa deorum occupaverit? in foro etiam castra posuisti. sed quid ego communes leges profero, quibus omnibus es exul? familiarissimus tuus de te privilegium tulit, ut si in opertum Bona dea accessisses, exulares. at te id fecisse, etiam gloriari soles. quomodo igitur tot legibus in exilium ejectus, nomen exulis non perhorrescis? Roma sum, inquis, & tu quidem in operto fuisti. non igitur ubi quisque erit, ejus loci jus tenebit, si ibi eum legibus esse non oportebit.

V.

Quod sapientes liberi, & stulti servi.

Laudetur verò hic Imperator, aut etiam appellatur, aut hoc nomine dignus putetur: quo modo? aut cur tandem hic libero imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare; refrenet prius libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coërceat avaritiam, ceteras animi labeles repellat: tum incipiat aliis imperare, cum ipse improbissimis dominis, dedecori ac turpitudini parere desierit. dum quidem his obediens, non modo Imperator, sed liber habendus omnino non erit. præclare enim est hoc usurpatum à doctissimis, quorum auctoritate non uterer, si mihi apud aliquot agrestes hæc habenda esset ratio: cum verò apud prudentissimos loquar, quibus hæc inaudita non sunt, cur ego simulem, me si quid in his studiis opera posuerim

vim, perdidisse? dictum est igitur ab eruditissimis viris, nisi sapientem, liberum esse neminem. Quid est enim libertas? potestas vivendi ut velis. quis igitur vivit ut vult? nisi qui recta sequitur: qui gaudet officio, cui vivendi via considerata atque provisata est, qui legibus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur, atque colit, quia id salutare maxime esse judicat, qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter, ac liberè: cuius omnia consilia, resque omnes quas gerit, ab ipso proficiscuntur eodemque referuntur: nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas atque iudicium. cui quidem etiam, quæ vim habere maximam dicitur, fortuna ipsa cedit: quæ, sicut sapiens Poëta dixit:

Suis cuique fingitur moribus.

Soli igitur hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invictus, nihil dolens, nihil coactus. Quod etsi ita esse pluribus verbis differendum est, illud tamen brevi consi-
ciendum est, nisi qui ita sit affectus, esse liberum neminem, igitur omnes improbi, servi: nec non tam re est, quam dictu inopinatum atque mirabile. non enim ita dicunt eos esse servos, ut mancipia, quæ sunt dominorum facta nexu, aut aliquo jure civili: sed si servitus sit, sicut est, obedientia fracti animi & abjecti, & arbitrio carentis suo, quis neget omnes leges, omnes cupidos, omnes denique improbos esse servos? An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur? qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audent? postulat, dandum est: vocat, veniendum: ejicit, abeundum: minatur, extimescendum. ego verò istum non modo servum, sed nequissimum servum, etiamsi in

amplissima familia natus sit, appellandum puto. Atque ut in magna familia sunt alii lautiores, ut sibi videntur, servi, sed tamen servi atrienses, sic ii pari stultitia sunt, quos signa, quos tabulae, quos calatum argentum, quos Corinthia opera, quos adificia magnifica nimio opere delectant. Ex summis, inquiunt, principes civitatis sumus: vos vero ne conservorum quidem vestrorum principes estis: sed ut in familia qui tractant illa, qui terunt, qui unguunt, qui verrunt, qui spargunt, non honestissimum locum servitutis tenent: sic in civitate qui se istarum rerum cupiditatibus dediderunt, ipsius civitatis locum penè infimum tenent. Magna, inquis, bella gessi: magnis imperiis & provinciis praefui. Gere igitur animam laude dignam. Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. Omuto, unde sustuleris, & quomodo habeas. intuentem te, admirantem, clamores tollentem cum video, servum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt illa festiva? Sunt. nam nos quoque oculos eruditos habemus: sed obsecro te ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut oblectamenta puerorum. quid enim censes, si L. Mummius aliquem istorum videret, matellionem Corinthium cupidissime tractantem, cum ipse totam Corinthum contempisset: utrum illum civem excellentem, an atriensem servum diligentem putaret? reviviscat M. Curius, aut eorum aliquis, quorum in villa, ac domo nihil splendidum, nihil ornatum fuit praeter ipsos: & videat aliquem summis populi beneficiis usum, barbatulos mululos exceptantem de piscina, & pertractantem, & murcenarum copia gloriantem: nonne hunc hominem ita servum iudicet,

iudicet, ut ne in familia quidem dignum maiore aliquo negotio putet? An eorum servitus dubia est, qui cupiditate peculii, nullam conditionem recusant durissima servitutis? Hereditatis spes quid iniquitatis in serviendo non suscipit? quem nutum locupletioris senis non observat? loquitur ad voluntatem: quidquid denuntiatum sit, facit: assentatur, assidet, miratur: quid horum est liberi? quid denique non servi inertis? Quid jam illa cupiditas, qua videtur esse liberior honoris, imperii, provinciarum? quam dura est domina, quam imperiosa, quam vehementer? Cethego homine non probatissimo servire coegit eos, qui sibi esse amplissimi videbantur: mittere munera, noctu venire domum ad eum, precari, denique supplicare. Quae servitus est, si hac libertas existimari potest? Quid? cum cupiditatum dominatus excessit, & alius est dominus exortus: ex conscientia peccatorum, Timor: quam est illa misera, quam dura servitus! adolescentibus paulo loquacioribus est serviendum: omnes, qui aliquid scire videntur, tanquam domini timentur. Iudex vero quantum habet dominatum? quo timore nocentes afficit? an non est omnis metus servitus? quid valet igitur illa eloquentissimi viri L. Crassi copiosa magis, quam sapiens oratio? ERIPITE NOS EX SERVITUTE: quae est illa servitus, tam clare homini tamque nobili? omnis enim animi debilitas, & humilis & fracti timiditas, servitus est. NOLITE SINERE NOS CUIQUAM SERVIRE. in libertatem vindicari vult? minimè. Quid enim adjungit? NISI VOBIS UNIVERSIS. dominum mutare, non liber esse vult. QUIBUS ET POSSUMUS ET DEBEMUS.

nos verò , siquidem animo excelso , & alto , & virtutibus exaggerato sumus , nec debemus , nec possumus. tu posse te dicito , quandoquidem potes. debere ne dixeris : quoniam nihil quisquam debet , nisi quod est turpe non reddere. Sed hac hæctenus. ille videat , quomodo imperator esse possit , cum eum ne liberum quidem esse , ratio & veritas ipsa convincat.

VI.

Quòd solus sapiens , dives.

QUæ est ista in commemoranda pecunia tua tam insolens ostentatio ? solusne tu dives ? pro dii immortales ! egone me audisse aliquid & didicisse , non gaudeam ? solusne in dives ? quid si ne dives quidem ? quid si pauper etiam ? quem enim intelligimus divitem ? aut hoc verbum in quo nomine ponimus ? opinor in eo , cui tanta possessio est , ut ad liberaliter vivendum facile contentus sit : qui nihil querat , nihil appetat , nihil optet amplius. Animus tuus se iudicet divitem , non hominum sermo , neque possessiones tue , quasi tibi nihil deesse putas , nihil curas amplius. satiatus es aut contentus etiam pecunia : concedo , dives es , sin autem propter aviditatem pecunie nullum questum turpem putas , cum isti ordini ne honestus quidem possit esse ullus , si quotidie fraudas , decipis , pascis , pacisceris , auferis , cripis , si socios spoliis , erarium expilas , si testamenta amicorum expectas quidem , at ipse supponis , hæc utrum abundantis , an egentis signa sunt ? animus hominis dives , non arca appellari solet , quamvis illa sit plena , dum